

Jazyková bariéra aneb Když vám žáci nerozumí ▼

Vzdělávat žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ) je výzvou jak pro pedagogy, tak pro rodiče a samotného žáka. Takových dětí bude přibývat a školy s nimi musí umět pracovat. Jak můžeme žáka, který nerozumí svým spolužákům a oni jemu, začlenit do kolektivu? Jak si v takovém případě poradit s výukou? Na tyto a další otázky odpovídá odborná poradkyně z METY, o. p. s.

Mgr. Michala Bernkopfová, Ph.D.

Jak pracovat s nově příchozím žákem s OMJ v každodenním školním životě?

Významnou roli hraje připravenost ředitele školy a samotného učitele. **Podpora vedení školy** je klíčová. Je důležité, jestli škola již zkušenosti se vzděláváním žáků s OMJ má, nebo ne. Pokud je ve škole více žáků s OMJ, doporučuje se určit někoho, kdo bude za proces inkluze zodpovídat. Například rozhodne, jakou podporu by žák měl dostat nejen ve výuce češtiny jako druhého jazyka, ale i v ostatních předmětech, bude komunikovat s ostatními pedagogy i rodiči, sledovat, jak se žákovi daří, jaké dělá pokroky, a nastavovat další vhodnou podporu. Učitel může sám pracovat s informacemi o žákovi a jeho zájmech, může provést pedagogickou diagnostiku, přemýšlet, jak rozvíjet jeho silné stránky.

Adaptaci žáka s OMJ ve škole pomáhá kromě práce učitele i zapojení spolužáků, připravení klimatu ve třídě na jeho příchod, volba vhodné aktivity tak, aby se spolužáci dovedli vcítit do jeho situace. Doporučuje se nezdůrazňovat rozdíly, ale hledat společné prvky.

Pokud žák alespoň trochu mluví česky, pak pedagog provede **jazykovou diagnostiku**, zváží, jakou podporu poskytnout, ideálně na základě dohody s ostatními pedagogy nastaví individuální plán podpory. Stanoví v každém předmětu vzhledem k úrovni jazyka individuální vzdělávací cíle, podle kterých může žáka hodnotit. Součástí plánu podpory by mělo být i nastavení **intenzivní výuky českého jazyka**.

Jaké by měly být první kroky pedagoga, který nemá vůbec žádnou zkušenost s výukou žáka s OMJ?

Osvědčuje se připravení maximálně vstřícného nového prostředí. Učitel například připraví mapku školy, žáka školou provede a pomůže s orientací ve škole. Na úvod je vhodné zařadit nějakou hru s minimem mluvení, aby se mohl plnohodnotně zapojit i žák s OMJ a děti se spolu neformálním způsobem seznámily. Dobré je posadit žáka ve třídě tak, aby mohl pozorovat dění a současně nebyl příliš daleko od učitele. Dětem s nulovou znalostí češtiny pomáhají **komunikační kartičky**, vhodné například i pro autistické žáky. Konkrétní situace, třeba „mám žízeň“ nebo „pojď k tabuli“, je napsána česky a doplněna obrázkem. Žák si tak osvojuje základní zásobu slovíček a frází. Spolužáci mohou být patroni, průvodci, nového spolužáka vezmou za ruku a doprovodí ho při přesunu mezi třídami, mluví na něj pomalu.

Co dělat, když se adaptace na jednotlivých druhých škol nedaří?

Setkáváme se spíše se situací, kde se žáky nedaří začleňovat dlouhodobě. Zjistíme, proč se nezapojují, nereagují. Zajímá nás, zda je dostatečná:

- podpora ve škole,
- výuka češtiny,
- podpora v ostatních předmětech,
- spolupráce rodiny, zda rodiče vědí, jakým způsobem škola zadává domácí úkoly, a kontrolují jejich vypracování,
- podpora dítě pro vzdělávání doma.

Všímáme si, zda je žák dobře začleněn do třídního kolektivu, jaký má **vztah k češtině** nebo jestli je zapojen do nějaké volnočasové neformální aktivity, kde má kamarády a může si přirozeně češtinu procvičovat.

Také se může stát, že má dítě nějaký přidružený problém, například psychické problémy, vážné problémy v rodině, autismus a podobně. Potom doporučujeme obrátit se na odbornou pomoc, jako je školní poradenské pracoviště, školní psycholog či třeba metodik prevence. Nejdříve ale vylučovací metodou zjistíme, co pro podporu žáka udělala škola.

Kde mohou pedagogové hledat pomoc? Máte nějaká doporučení na osvědčené učební pomůcky pro žáky s OMJ?

Na webu **Inkluzivní škola** (www.inkluzivniskola.cz) je spousta informací, jak vzdělávat žáky s OMJ, konkrétní materiály – metodiky, pracovní listy, příklady plánů podpory, slovníčky k různým předmětům. Nabízíme semináře pro pedagogy, prezenční i online, věnované samotným metodám výuky i nastavení systému podpory ve škole. Nově máme odborné spolupracovnice ve čtyřech krajích.

Stáhněte si na portále

[Jak zajistit výuku češtiny jako druhého jazyka na ZŠ](#)
[Praktické tipy pro vzdělávání vícejazyčných žáků](#)

Co nejčastěji učitele trápí?

Nejčastější dotazy jsou ze škol v regionech, které se ještě nikdy se žákem s OMJ nesetkaly. Neví, jak ho podpořit, kdo češtinu může učit, jak žáka hodnotit. Aktuálně se školy pochopitelně nejvíce zabývají online výukou a online výukovými materiály.

Můžete uvést příklady dobré, případně nevhodné práce s žáky s OMJ?

Existuje už čím dál více škol s propracovanou, systematizovanou podporou, kde funguje **koordinátor začleňování**, který provádí jazykovou diagnostiku, žáky rozčleňuje do skupin podle věku a jazykové úrovně a koordinuje podporu žáků s OMJ s ostatními pedagogy. Mnoho škol dnes také využívá službu **NPI ČR adaptační koordinátor**, který žáka v prvních čtyřech týdnech seznamuje s fungováním školy. Pro tyto „modelové“ školy je samozřejmostí individualizovaná výuka. Pomáhá vycházet z toho, co žáci znají a v čem jsou dobří, zapojovat například znalosti jejich původní kultury do výuky, naučit ostatní žáky pozdravy v jazyce žáka s OMJ. Učitelé se bohužel často nevyhnou srovnávání výsledků žáků s OMJ s ostatními. Vhodnější je **ocenění individuálního pokroku**, to je ale mnohdy pro učitele těžké.

Ve školní praxi se neznalost ČJ promítá nejen do hodin češtiny, ale i do dalších předmětů. Jaká doporučení máte pro pedagogy ostatních předmětů?

Základy metod výuky dětí s OMJ jsou nastíněny v metodické příručce *Průvodce začleňováním žáků*

s OMJ, nabízíme semináře zaměřené na metodiku práce v ostatních předmětech. Osvědčuje se **vizualizace, názornost**, zadávání úkolů, které nevyžadují mluvení, například doplňování slov k obrázkům, výběr z několika možností a podobně.

Ztížila koronakrize práci a ovlivnila adaptační proces žáků s OMJ?

Žáci s OMJ z výuky často vypadávali, nepřipojovali se, byl problém s kontaktováním rodičů. Pro nás to byla nová výzva. Semináře jsme překlápěli do online formy, dostanou se tak k většímu počtu pedagogů. Nemohli jsme pracovat osobně s učiteli a dětmi, některé naše aktivity ve školách byly přerušeny. Dlouhodobě je online výuka neudržitelná.

Problematika (ne)znalosti ČJ se v poslední době nedotýká pouze cizinců, ale i žáků s českým občanstvím. Jak se na tento problém díváte?

Naše organizace žáky s OMJ nerozlišuje podle státního občanství, ale podle potřeby **podpory v jazyce**. I žák s českým občanstvím může mít z různých důvodů nedostatečnou znalost českého jazyka. Právě to je pro nás tím rozhodujícím kritériem, takového žáka považujeme za dítě s OMJ. Bohužel to takto není definováno v legislativě. Školský zákon garantuje podporu pouze žákům-cizincům, nikoliv žákům s českým občanstvím s nedostatečnou znalostí češtiny. MŠMT také sbírá data pouze o počtu žáků-cizinců, chybí data o všech žácích s OMJ a o jejich potřebách. Pokud nemáme data, těžko se nastavuje efektivní podpora.

MŠMT připravuje legislativní změny v podpoře dětí/žáků s OMJ. Kde vidíte úskalí těchto změn?

METU vylekalo prohlášení MŠMT, že po zavedení nového systému podpory už nebudou žáci s OMJ moci čerpat podporu z podpůrných opatření. Na tuto skutečnost jsme reagovali otevřeným dopisem MŠMT. I na základě naší iniciativy MŠMT deklaruje, že nároky na podpůrná opatření **zůstanou zachovány**. Nový systém v zásadě vítáme, rozšíří se rozsah jazykové podpory ze 70 na **100–400 hodin češtiny ročně**. Podpora bude flexibilnější. Největší problém

vidíme v tom, že podpora bude pouze v kraji určených školách. Obáváme se, že děti zejména na 1. stupni **nezvládnou dojíždění** do určené školy. Na tuto podporu navíc nebudou mít nárok děti s českým občanstvím s nedostatečnou znalostí češtiny a cizinci, kteří se v ČR vzdělávají déle než 12 měsíců. Někteří z nich dlouhodobě podporu nemají, a proto ji potřebují velmi intenzivně. Otázka je, jak bude ošetřena v těch kmenových školách v době, kdy se tam děti budou vzdělávat. Není to dotažené.

Co byste chtěla vzkázat pedagogům pro podporu jejich práce?

At' se vzdělávání žáků s OMJ nebojí. Praxe ukazuje, že to jde, a vynaložené úsilí se jim vrátí. Děti s OMJ bude totiž **neustále přibývat**, získané zkušenosti a vytvořené materiály v budoucnosti určitě využijí. Materiály pro práci se žáky s OMJ jsou navíc využitelné i pro žáky s poruchou autistického spektra a podobné, oživí výuku v celé třídě. Také bych si přála, aby se učitelé inspirovali praxí ve Finsku nebo Kanadě a nedívali se na děti s OMJ jako na děti znevýhodněné, ale na děti s vícejazyčným potenciálem obohacujícím třídu i společnost. Podpora jejich mateřského jazyka je příležitost ke zpestření výuky, ale i k posílení identity těchto dětí, a tím i ke zvýšení jejich motivace k učení a celkově k integraci do české společnosti.

Doporučujeme publikace METY:

- učebnice Levou zadní I: čeština jako druhý jazyk,
- Učíme češtinu jako druhý jazyk: průvodce pro učitele,
- příručka Průvodce začleňováním žáků s odlišným mateřským jazykem pro základní školy.

Mgr. Michala Bernkopfová, Ph.D.

je odborná pracovníce služeb pro pedagogy organizace META, o. p. s. Zaměřuje se na poradenství pro ZŠ a pomáhá školám nastavovat systém podpory žáků s OMJ. Vede semináře pro pedagogy k začleňování žáků s OMJ do ZŠ. Spolupracovala s MŠMT v oblasti koordinace systémových opatření na podporu vzdělávacího žáků s OMJ v rámci Konceptu integrace cizinců.

S Michalou Bernkopfovou rozhlovala Věra Havlíková, redaktorka časopisu Průvodce společným vzděláváním.